

УДК 82-94(477):321.01:342.1-05

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.spec.05>

ТВОРЕЦЬ ПАНТЕОНУ УКРАЇНСЬКИХ ГЕРОЇВ (ІВАН КОРСАК)

Кучерепа Микола,

кандидат історичних наук, професор кафедри історії України і археології
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0001-9314-3585

Статтю присвячено висвітленню життєвого шляху відомого українського письменника-романіста Івана Корсака. Зазначено, що як депутат Волинської обласної ради він багато зробив для розвитку культури Волині та книговидавничої справи в області. Депутат І. Корсак допомагав вирішувати проблеми з фінансуванням «Наукового центру історичних студій Волині», який займався підготовкою загальноукраїнських науково-документальних видань «Реабілітовані історією. Волинська область» і «Книга Скорботи України. Волинська область». Він умів навіть про найскладніші проблеми говорити ввічливо, зберігаючи толерантність до співрозмовника. А шляхетність – це його вроджена риса.

Редаговані Іваном Корсаком часописи «Народна трибуна», «Сім'я і дім» відображали дух часу, користувалися широкою популярністю краян. Проте певного часу він зумів знайти в собі сили відмовитися від редакторства для більших справ, для писання історичних романів. У статті наведено такі його слова: «Редакторство потребує часу і сил. Не можу до справи ставитися як-будь, так сяк. Хочу писати книжки. Хочу написати їх ще багато. А редакторство не дозволяє робити це в повну силу».

У пропонованій читачам статті вперше публікується повний текст подання Волинської крайової організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» про присудження Івану Корсаку Національної премії України імені Тараса Шевченка. У цьому поданні вказувалося, що твори І. Корсака знайшли прихильність читацького загалу і високу оцінку майстрів слова.

Творчість Івана Корсака належно поцінована. Він лауреат премії імені В'ячеслава Чорновола, обласної літературно-мистецької премії імені Агатангела Кримського, Міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя, Міжнародної премії імені Григорія Сковороди, Міжнародної премії імені Дмитра Нитченка. Твори Івана Корсака перекладені російською, білоруською і литовською мовами.

Ключові слова: депутат, Іван Корсак, історичний роман, письменник, редактор.

Kucherepa Mykola. The creator of Ukrainian heroes' pantheon (Ivan Korsak)

The article is dedicated to highlighting the life path of the famous Ukrainian novelist Ivan Korsak. The article states that as a deputy of the Volhynia Regional Council, he did a lot for the development of Volhynian culture and book publishing in the region. Deputy I. Korsak helped to solve the financing problems of the «Science Center of Historical Studies of Volhynia», which was engaged in the all-Ukrainian scientific and documentary publications «Rehabilitated by History. Volhyn region» and «Book of Sorrows of Ukraine. Volhynian region». He knew how to speak politely even about the most difficult problems, always being tolerant towards the interlocutor. And nobility is his innate character.

The magazines «Narodna Trybuna» and «Family and Home» edited by Ivan Korsak reflected the spirit of the times and were widely popular among the locals. However, at a certain time, he managed to find the strength to give up editing for bigger things, to write historical novels. His words are quoted in the article: «Editorship requires time and effort. I can't treat the case carelessly. I want to write books. I want to write many more of them. And the editorship does not allow it to be done in full force».

In the article, the full text of the submission of the Volhynian regional organization of the All-Ukrainian society «Enlightenment» on awarding Ivan Korsak the Taras Shevchenko National Prize of Ukraine is published for the first time. In this presentation, it was indicated that the works of I. Korsak found the favor of the reading public and high appreciation of masters of the word.

The creativity of Ivan Korsak is duly appreciated. He is a laureate of the Vyacheslav Chornovol Prize, the Agatangel Krymsky Regional Literary and Art Prize, the Mykola Gogol International Literary Prize, the Hryhoriy Skovoroda International Prize, and the Dmytro Nytychenko International Prize. Ivan Korsak's works have been translated into Russian, Belarusian and Lithuanian.

Key words: deputy, Ivan Korsak, historical novel, writer, editor.

Писати мені про Івана Корсака в минулому часі досить важко. Важко уявити, що він поїхав від нас назавжди у світ інший. Важко ще й тому, що за два тижні до його смерті ми разом були у Києві на Х з'їзді Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка. Нас порадував Голова цього товариства Павло Мовчан, повідомивши, що Іван Корсак подолав перший тур відбору до лауреатства Національної премії України імені Тараса Шевченка. Іван Феодосійович був дуже радий. У розмовах він не раз переповідав про свої плани: «Ось напишу ще це, а це завершу, а цей роман передам невдовзі до друку у видавництво. Маю піти на зустріч до студентів». І так далі.

Планів було багато, проте виконати їх йому не судилося. 7 грудня 2017 р. я отримав страшну звістку, у яку не хотілося вірити: Іван Феодосійович відійшов у вічність.

Мене з письменником пов'язувала давня дружба, ще з часів його редакторства «Народної трибуни». Він пропонував мені стати політичним оглядачем газети, але цієї пропозиції я не сприйняв. Мав іншу важливу роботу: у цей час я керував міжнародним науковим семінаром «Українсько-польські відносини в роки Другої світової війни». Проте час від часу подавав до редакції свої статті. Пам'ятаю, що великий резонанс викликала опублікована у «Народній трибуні» стаття про Луцький церковний з'їзд 1927 р., який був присвячений проблемам українізації Православної церкви на Волині, Холмщині, Поліссі.

Іван Феодосійович багато добра зробив для Волині, перебуваючи депутатом обласної ради, особливо у сфері культури, книговидання. Він завжди поспішав підставити своє плече і сприяв усюди, де тільки міг. Пам'ятаю, мав проблеми з фінансуванням «Наукового центру історичних студій Волині», який займається підготовкою загальноукраїнських науково-документальних видань «Реабілітовані історією. Волинська область» і «Книга Скорботи України. Волинська область». Це питання про фінансування він поставив на розгляд депутатської комісії і воно вирішилося позитивно.

Інколи я з боку дивився на його діяння. Мені здавалося, що він якийсь невтомний. За день він міг зробити стільки, що іншому на це потрібні були цілі тижні. Любив із ним розмовляти, слухати його. У нього була вишукана мова, він у свої речення завжди вплітав епітети, метафори, порівняння, гіперболи. Видавалося, що він не розмовляє, а співає якусь чарівну пісню, мова у нього лилась, як музика. Він умів навіть про найскладніші проблеми говорити ввічливо, зберігаючи толерантність до співрозмовника. А шляхетність – це його вроджений атрибут.

Окрім «Народної трибуни», Іван Феодосійович створив ще один популярний часопис «Сім'я і дім». Створив колектив однодумців, колектив молодіжний, але такий, з яким можна було гори вернути. І раптом до мене докотилася чутка: «Корсак покидає редакцію». Я ж відразу йому зателефонував і попросив із ним зустрічі. Ми зустрілися. «У чому справа, чому покидаєте таку шановану волинянами газету?» – запитав його. Він відповів чесно і аргументовано: «Редакторство потребує часу і сил. Не можу до справи ставитися як-будь, так саяк. Хочу писати книжки. Хочу написати їх ще багато. А редакторство не дозволяє робити це в повну силу». Я зрозумів його.

Про творчість письменника Корсака вже багато сказано і багато написано. Але у пам'яті виринають деякі епізоди з наших спільних дій. Я як голова Волинської крайової організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» запропонував йому спробувати стати лауреатом найпрестижнішої української премії імені Тараса Шевченка. 19 жовтня 2010 р. ми провели засідання ради крайової організації «Просвіти». На порядок денний ми поставили питання: «Про висунення кандидатури письменника Івана Феодосійовича Корсака на здобуття премії імені Т. Шевченка» Я вступному слові коротко охарактеризував життєвий і творчий шлях претендента. На засіданні виступила ціла низка просвітян, які позитивно оцінили діяльність І. Корсака. Запам'яталися виступи тодішньої голови Волинської обласної організації Національної спілки письменників України Ніни Горик, доктора технічних наук, професора Луцького національного технічного університету Василя Шваб'юка, вчительки української мови й літератури Жидичинської школи Ківерцівського району, заслуженого учителя України Олесі Ковальчук, диригента хору «Посвіт» Ростислава Кушнірука та ін. Вони з різних боків оцінювали діяльність І. Корсака, але всі члени ради «Просвіти» одноставно підтримали мою пропозицію. Ми підготували відповідне подання Комітетові з присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка. Щоб воно не забулося і не загубилося серед багатьох інших документів, дозволю собі подати читачам повний текст цього подання:

«Комітетові з Національної премії України імені Тараса Шевченка ПОДАННЯ

Волинська крайова організація Всеукраїнського товариства «Просвіта» подає твори Корсака І.Ф. на здобуття Національної премії імені Т.Г. Шевченка. На розгляд Комітетові пропонуються твори, які видрукувані в останні п'ять років: «Гетьманіч Орлик», «Імена твої, Україно», «Таємниця святого Арсенія», «Капелан Армії УНР», «Тиха правда Модеста Левицького».

Серед українських письменників, які пишуть на історичну тематику, ім'я волинського письменника зайняло гідне місце. Його твори знайшли прихильність читацького загалу і високу оцінку майстрів слова. Євген Сверстюк про книгу «Імена твої, Україно» казав: «То добра книга». На книгу «Гетьманіч Орлик» шевченківський лауреат Василь Слапчук озвався так: «Книга, що її читач тримає в руках, тремким промінцем висвітлює з п'ятьма століть постать Григорія/Григора Орлика... Григорій Орлик надзвичайно цікавий представник українського лицарства, його доля і біографія не можуть не викликати захоплення, він утілює у собі образ українця, який гідний стати взірцем для багатьох». Михайло Слабошпицький стверджує: «Іван Корсак заручений із музою героїчної пісні та історії Клію. Люди, які

пишуть історичні твори, нагадують мені в'язнів сумління. Для того щоб написати такі книжки, треба прочитати цілу бібліотеку. Бо треба знати усе до дрібниць».

Здається, сьогодні серед усіх українських прозаїків саме Іван Корсак вибирав найцікавіше й найсенсацийніше в нашій історії, щоб оприлюднити на сторінках художніх книг. Можливо, це й є визначальним імперативом його творчої стратегії. Як приклад можна навести книгу «Гетьманіч Орлик». Тема Григорія, сина гетьмана Пилипа Орлика, витала в повітрі чи не від часів проголошення нашої державної незалежності. Але цю тему обминали. Корсак відшукав матеріали і написав книгу.

Книга «Імена твої, Україно», що з'явилася друком три роки тому, стала справді знаменним фактом нашої літератури, виявилася однаково бажаною в різних куточках України. Історичні, історико-документальні, історико-популярні есе, що складають книгу, свідчать про безпомилкове визначення І. Корсаком пріоритетів з-поміж подій і людей нашого минулого. Князь Володимир Великий і король Данило, королі Юрій I і Юрій II, Юрій Дрогобич (Котермак) і Петро Конашевич-Сагайдачний, Василь Капніст і Дмитро Бортнянський, Василь Єрошенко й Агапій Гончаренко – це не всі, а тільки окремі персонажі цієї книжки. Цікаві епізоди з біографій, широкий історичний контекст, промовисті соціальні й психологічні подробиці – усе це є в оповідях.

В епілозі («Замість коментарів») згруповано різноманітні документи, витяги з трактатів та статей, що були надруковані у різних куточках світу, в різномовній пресі, свідчення авторитетних людей різних народів про героїв видання. У жодній із наших книжок не подано такого цікавого фактологічного колажу. Отже, в особі автора маємо пристрасного джерелознавця, котрий надає такого великого значення своїм знахідкам, убачаючи в них неперебутній для нас, українців, зміст. Можливо, для представників історично благополучніших народів такі факти звучали б без загостреної сенсацийності, як звучать вони серед українства, але в контексті постколоніальності все те набуває особливого значення.

«Книжку Івана Корсака «Імена твої, Україно» можна ввести до обов'язкової для читання в курсі національної історії шкільної програми», – писала «Молодь України» 21.05.2009.

Головний персонаж роману «Таємниці святого Арсенія» – син волинського священика, котрий став одним з ідейних опонентів царя Петра Першого у його церковних реформах, що цілковито підпорядкували Церкву державі. Член найсвятішого Синоду, довголітній митрополит Ростовський Арсеній Мацієвич (сьогодні канонізований і Російською православною церквою, і Українською православною церквою Київського патріархату як священомученик і блаженний) постав проти того, щоб Російська православна церква ставала царською.

«Ще дуже давно, довідавшись про історію Арсенія Мацієвича, я думав: хто напише про нього книгу? – розмірковує М. Слабошпицький. – І написав її Іван Корсак».

Наступна книга «Тиха правда Модеста Левицького» своїм стилем, жанровою розкутістю приєднується до попередніх творів автора. Змальовуючи життя на диво багатогранного українського інтелігента, котрий був і лікарем, і письменником, і видавцем, і громадським діячем, і будителем та просвітителем нашої людності, і меценатом, і міністром охорони здоров'я, І. Корсак зумів надзвичайно густо заселити твір і при цьому увиразнив образи переважної більшості персонажів. Події у творі розгортаються в різні часи і в різних місцях. Такий принцип сюжетної організації несе велику загрозу фрагментарності. Але – дивовижна річ – «Тиха правда Модеста Левицького» не розповідається по швах – твір справді «тримається» на цій привабливій авторській інтонації, у якій переплелися й гіркота мудрості, й лагідна іронія, й спокійна готовність до всіх випробувань, що буває лише в людей великої переконаності й великої посвяти.

Історія в зображенні Івана Корсака – це не лише реконструкція подій, це передовсім їх осмислення.

Чимало знаних авторів відгукнулися на творчість І. Корсака, зокрема:

Михайло Слабошпицький. Мисляча історія Івана Корсака. *Молодь України*. 2009. 21.05;

Сергій Козак. Тиха правда Модеста Левицького. *Літературна Україна*. 2009. 02.07;

Станіслав Бондаренко. Тайная правда об украинском Чехове. *Киевские ведомости*. 2009. 21.08;

Світлана Короненко. Акценти, які ставить Іван Корсак. *Слово Просвіти*. 2009. 13.08;

Василь Заєць. Висока планка Івана Корсака. *Культура і життя*. 2009. 26.08. № 33.

Книги нашого претендента на здобуття високої державної відзнаки неодноразово поціновувалися. Іван Корсак – лауреат премії імені В'ячеслава Чорновола (за книгу «Гетьманіч Орлик», 2007), обласної літературно-мистецької премії імені Агатангела Кримського (за книгу «Імена твої, Україно», 2008), Міжнародної літературної премії імені Миколи Гоголя («Тріумф», 2008), Міжнародної премії імені Григорія Сковороди (за низку історичних творів, 2009), Міжнародної премії імені Дмитра Нитченка (.2010).

Твори Івана Корсака перекладені російською, білоруською і литовською мовами.

Трудова діяльність І.Ф. Корсака. Її починав робітником Заболоттівського деревообробного заводу в 1965 р. У наступні роки працював у ратнівській та старовижівській районних газетах літпрацівником,

завідувачем відділу сільського господарства, заступником редактора. Редагував газету «Радянське Полісся» в м. Камені-Каширському (1975–1990), «Народна трибуна» в м. Луцьку (1990–1995), з 1996 р. і до цього часу – редактор, шеф-редактор газети «Сім'я і Дім». Освіта вища, агрономічна і журналістська.

Публікації. Про творчість І. Корсака писала низка знаних авторів, він публікувався в низці видань. Зокрема, це: щомісячний літературно-мистецький та громадсько-політичний часопис Національної спілки письменників України «Дзвін», № 2(760), лютий 2008 р.; літературний журнал «Київська Русь», книга 6 (XV) 7515 р.; «Мене навчила творити Книга». Літературна Україна, № 42, 2008 р.; «Чому грошей для ресторанів вдосталь, а для літераторів – катма?». Волинська газета, 17 січня 2008 р., Михайло Слабошпицький. «Мисляча історія» Івана Корсака». Молодь України, 21.05.2009; Сергій Козак. Тиха правда Модеста Левицького. Літературна Україна, 02.07.2009; Станіслав Бондаренко. Тайная правда об украинском Чехове. Киевские Ведомости. 21.08.2009; Світлана Короненко. Акценти, які ставить Іван Корсак. Слово Просвіти, 13.08.2009; Василь Заєць. Висока планка Івана Корсака. Культура і життя. № 33, 26.08.2009.

Нагороди та почесні відзнаки. Іван Корсак – лауреат премії імені В'ячеслава Чорновола 2007 р. (за книгу «Гетьманіч Орлик»), премії імені Агатангела Кримського (за книгу «Імена твої, Україно», 2008), Міжнародної літературної премії імені Гоголя («Тріумф», 2008), Міжнародної премії імені Григорія Сковороди, Міжнародної премії імені Дмитра Нитченка. Нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, орденами Архистратига Михаїла і Юрія Переможця. Депутат Волинської обласної ради трьох скликань. Почесний громадянин міст Луцька і Каменя-Каширського.

Автор книг: Тіні і полиски. Київ : Рад. письменник, 1990; Покруч. Луцьк : Надстир'я, 1991; Оксамит недавнених літ. Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2000; Гетьманіч Орлик. Луцьк : Твердиня, 2006; Імена твої, Україно. Луцьк : Твердиня, 2007; Таємниця святого Арсенія. Луцьк : Твердиня, 2008; Тиха правда Модеста Левицького. Київ : Ярославів Вал, 2009; Капелан Армії УНР. Київ : Ярославів Вал, 2009; Отаман Чайка. Київ : Ярославів Вал, 2010; Діти Яфета. Київ : Ярославів Вал, 2010.

Подання узгоджене з кандидатом на премію І.Ф. Корсаком.

Голова Волинської крайової організації

ВУТ «Просвіта» ім. Т. Шевченка М.М. Кучерепа».

Нас не почули. Ми ще двічі подавали його кандидатуру на цю престижну премію. Сподіваємося, що все ж таки почують, нехай після смерті наш Іван Феодосійович буде належно пошанований.

Я уважно прочитав майже всі твори письменника. Не раз виступав на презентаціях його книг, а до роману «Мисливці за маревом» написав післяслово. Про це мене попросив автор.

Шановний Іван Феодосійович знаний нам цілою низкою вдалих художньо-історичних романів. У них він мистецьки відтворив мало відомі загалу події української історії. Читач їх ковтає відразу, без отих «прочитаю пізніше», «перелистаю потім», «колись перегляну».

У книзі «Мисливці за маревом» автор дещо зраджує традиції свого романописання: у творі поряд із трьохвіковою історією з її історичними дійовими особами ми стикаємося із сучасною Україною, з великими справами маленьких людей маленького містечка. Відразу скажу: книга письменника має захоплюючий, динамічний сюжет. У ній на тлі історичних подій розгортається сучасний гостросюжетний детектив. Книга має епічно розгорнуті в часі й у просторі сюжети. Такий задум автора потрібно схвалити. До того ж роман легко читається, читається на одному подиху, бо його мова легка, насичена оригінальними порівняннями, авторськими метафорами, епітетами, пересипана народними приказками і прислів'ями. Запропоновані дві сюжетні лінії доповнюють одна одну, заставляють задуматися над вічним: «У чому сенс людського буття, чим ми є у цьому світі?».

У романі фігурує велика когорта персонажів. Але найбільш цікавими для нас є ті персонажі, яких першорядними в історії назвати важко. Таким, насамперед, виступає Данило Братковський, ім'я якого несправедливо довгий час перебувало у забутті. Майже два століття про нього ніхто не згадував.

Іван Корсак досить своєрідно вводить до свого роману постать Данила Братковського – одного з найяскравіших діячів доби пізнього Відродження. Будівельники, ремонтуючи старий склад підприємця Дениса Григоровича Поліщука, знаходять «жбан, воском ретельно залитий, із чого неабияку всі мали потіху». Надіялися знайти у ньому грудку золота чи зо дві пригорщі діамантів. Проте, знявши віск, не побачили там ні срібла-злата, ні пригорщів діамантів. Натомість вийняли чималий жмут паперу, зжовтілого і цвілого по краях. То був лист поета і братчика Хрестовоздвиженського братства Данила Братковського до свого приятеля. У цьому романі Іван Корсак створив унікальний духовний образ української людини доби пізнього Відродження, яка вимушена була жити серед магнатсько-шляхетської верхівки Речі Посполитої, бути до неї в опозиції і, врешті-решт, виступити проти цієї несправедливої, облудної і жорстокої системи.

У книзі автор особливо широко розгортає тему моральних цінностей. Читач, постійно перебуваючи в напрузі закрученим сюжетом, має можливість порівняти життя трьохсотлітньої давнини із сучасністю. У романі йде постійна боротьба добра зі злом. Носіями зла як тоді, так і тепер є особи, наділені владою, ті, хто має за народні гроші служити цьому народові. Але ні. Добравшись до «тлустих корит», бюрократи сповна користаються своїм становищем, стають не захисниками народними, а народними кровопивцями, хабарниками, корупціонерами.

Автор роману крізь призму детективних перипетій заставляє своїх героїв задуматися над схожістю обставин, у які вони потрапляють і які судилося пережити в ті далекі роки Данилу Братковському. Як тоді, так і тепер, кожна людина має якісь варіанти вибору. Шляхтич Братковський вибір свій зробив на користь гнобленого українського православного люду.

Утім, соціальні проблеми, які так тяжко вражали поета, не розв'язані й дотепер. Відповідальність за недосконалість людського суспільства Данило Братковський покладав на кожного: ніхто, на його думку, не повинен лишатися осторонь боротьби зі злом...

Між подіями, які письменник висвітлює у романі, ціла епоха – понад три століття. Корсаківські герої-сучасники постійно в роздумах, міркуваннях, вони порівнюють не лише епохи, а й сутність людського буття. Тому цей твір є своєрідним психоаналізом як окремо взятого індивідуума, так і суспільства у цілому. Романіст Корсак у цій книзі створив антиоду хабарництву, це данина історичній правді, цінна лепта в скарбницю духовного відродження України. Без подвигу Данила Братковського нам важко розібратися в реаліях сучасної України, зрозуміти, чому й нині ми залишаємося на маргіналі європейської і світової політики.

Твори Івана Корсака приречені на довге життя, оскільки автор повертав нам історію, творячи з літературної пустелі квітучий сад на ім'я Пантеон українських героїв.

Нам не вистачатиме Вас. Хай земля Вам буде пухом. Спочивайте з Богом!